

ÚSTAV PRO ČESKOU LITERATURU AV ČR, v. v. i.

Na Florenci 1420/3, 110 00 Praha 1, ☎ +420 234 612 116

e-mail: literatura@ucl.cas.cz; www.ucl.cas.cz

TISKOVÁ ZPRÁVA:

Praha 7. 10. 2015

Ne gentleman, ale politický génius. Ústav pro českou literaturu AV ČR zveřejnil původní, necenzurované vydání Peroutkova textu

Dne 6. října 2015 informoval prezident Miloš Zeman novináře, že údajný text Ferdinanda Peroutky označující Hitlera za gentlemana se mohl stát předmětem konfiskace prvorepublikové cenzury a odkázal na článek v *Přítomnosti* z 23. března 1938. V něm Peroutka informuje o cenzurním zásahu vůči textu z minulého týdne, kde „upozornil na pozoruhodné politické schopnosti německého kancléře a [...] varoval před jeho podceňováním“.¹

„Osobně považuji mediální pozornost, která se věnuje jednomu výroku prezidenta o Peroutkovi, za přehnanou. Když už však došlo k této situaci, cítíme povinnost vyjádřit se k záležitostem, které se týkají naší odborné specializace, využít znalostí, které o procedurách i zaměření cenzury na sklonku první republiky máme, a seznámit veřejnost s necenzurovanou podobou textu, který je předmětem veřejné debaty,“ podotýká k tomu Pavel Janáček, ředitel Ústavu pro českou literaturu Akademie věd ČR. Ústav nedávno dokončil dlouhodobý projekt výzkumu dějin literární a tiskové cenzury v českých zemích a zpřístupnil jeho výsledky v monografii *V obecném zájmu. Cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře, 1749–2014* (Praha, Academia – ÚČL AV ČR, 2 svazky, 2015).²

Okolnosti cenzury Peroutkova článku vysvětluje Petr Píša z Ústavu pro českou literaturu a jeden z editorů knihy *V obecném zájmu*: „První československá republika převzala základy cenzurní legislativy i praxe z Rakousko-Uherska. Vydavatelé museli předkládat exempláře či kartáčové obtahy svých periodik k cenzuře nejpozději v okamžiku distribuce. Pokud cenzurní orgány rozhodly o tom, že text je nepřijatelný, zabavila policie veškerý náklad, který se nacházel u vydavatele či například na novinových stáncích. S konečnou platností poté o konfiskaci rozhodl soud. Zákaz se ovšem ve většině případů týkal pouze určitých pasáží publikovaných článků – vydavatel měl proto možnost uspořádat druhé vydání, v nichž

¹ Webový archiv časopisu *Přítomnost*, http://www.pritomnost.cz/archiv/cz/1938/1938_23_3.pdf.

² Podrobnosti o knize v tiskových zprávách Ústavu pro českou literaturu AV ČR: <http://www.ucl.cas.cz/cs/pro-novinare/tiskove-zpravy>.

zabavené pasáže ponechal prázdné či označil jako zabavené.“ Právě takovéto druhé vydání *Přítomnosti* z 16. března 1938, v němž části úvodního textu Ferdinanda Peroutky, včetně názvu, nesou výrazné označení „zabaveno“, obsahuje webový archiv časopisu.³

„Než cenzura rozhodla, což trvalo zpravidla několik hodin, mohla být už část nákladu distribuována,“ podotýká Petr Píša. „Většinou praxí bylo, že vydavatelé čekali s tiskem celého nákladu až na rozhodnutí cenzury, aby se vyhnuli ekonomickým ztrátám. Byly však i výjimky, a inkriminované číslo *Přítomnosti* z počátku roku 1938 k nim zřejmě patří.“

V knihovně Ústavu pro českou literaturu AV ČR je uloženo první vydání *Přítomnosti* datované 16. března. Obsahuje kompletní znění Peroutkova článku.⁴ Jeho titul zněl: „Ce n'est pas la guerre“ (Tohle není válka) a článek se věnoval reakcím evropských mocností na anšlus Rakouska Hitlerovým Německem. Ve shodě s jinými tehdejšími cenzurními zásahy v novinách či politických týdenících byly na podnět cenzury „zabíleny“ zmínky nepřímo kritizující československého ministra zahraničí a kriticky vyznívající pasáže o Adolfu Hitlerovi. V nich Peroutka zastával stejné postoje, jaké jsou známé z jiných jeho textů z téže doby. Hovoří zde o nutnosti uznat Hitlerovo politické nadání a zároveň dodává:

„Nepočínejme si jako onen šachista, který opovrhoval svým odpůrcem proto, že nehraje podle pravidel, a pak jím byl poražen. I když Hitlerovo nadání jest pro nás zlověstné, varujme se toho, abychom jej neuznali. Dívejme se na věci tak, jak jsou: máme odpůrce, v jehož charakteru je několik zřejmých rysů politické geniality. Ani toho se ovšem nelekejme: žádnému ani částečnému géniovi se nepodařilo vyvrátit svět z jeho přirozené základny, kterou je v našem případě touha národů po svobodě a po důstojnosti.“

O soudním potvrzení konfiskace Peroutkova článku informoval v souladu s dobovou praxí *Úřední list Republiky Československé* ze dne 26. března 1938. Z konfiskačního výnosu se dozvídáme, že důvodem pro zabavení článku bylo překročení paragrafu 14, článku 5 zákona na ochranu republiky z roku 1923. Na jeho základě bylo možné trestat projevy, které „veřejně způsobem surovým nebo štvavým hanobí republiku, národ nebo národní menšinu tak, že to může snížit vážnost republiky neb ohrozit obecný mír v republice nebo její mezinárodní vztahy“.

Další informace

Mgr. Petr Píša

pisa@ucl.cas.cz

mob.: 603 114 577

PhDr. Petr Šámal, Ph.D.

samal@ucl.cas.cz

mob.: 603 519 067

³ Webový archiv časopisu *Přítomnost*, http://www.pritomnost.cz/archiv/cz/1938/1938_16_3.pdf.

⁴ Zveřejněno na facebookovém profilu knihy *V obecném zájmu*: <https://www.facebook.com/VObecnemZajmu>.